

**Opinia do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy
wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego
(druk nr 850)**

I. Cel i przedmiot ustawy

Przedłożona Senatowi ustawa realizuje zasadniczo dwie kwestie:

- wprowadzenie do Kodeksu karnego nowych typów czynów zabronionych będących odzwierciedleniem przepisów karnych Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego z dnia 17 lipca 1998 r. oraz
- wprowadzenie do części ogólnej Kodeksu karnego definicji "handlu ludźmi".

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, zwany dalej "Statutem" jest umową międzynarodową, którą Polska ratyfikowała w dniu 12 listopada 2001 r. Statut wszedł w życie w dniu 1 lipca 2002 r. Przewiduje on odpowiedzialność karną za najpoważniejsze przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne.

Statut stanowi, że pierwszeństwo w wykonywaniu jurysdykcji w stosunku do tych przestępstw posiadają krajowe sądy karne, jeżeli jednak państwo nie wyraża woli lub jest niezdolne do przeprowadzenia postępowania karnego jurysdykcję w danej sprawie może przejąć Międzynarodowy Trybunał Karny (zasada komplementarności).

Dokonana analiza krajowego prawa karnego materialnego ujawniła istotne rozbieżności pomiędzy typami przestępstw ujętych w polskim Kodeksie karnym, a tych określonych w Statucie. Uzupełnienie polskiego Kodeksu karnego o przestępstwa statutowe pozwoli wykluczyć jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Karnego w sprawach obywateli polskich. Wyjątkiem pozostaną nieliczne czyny karalne (np. zbrodnia "apartheidu" lub niezdefiniowane precyzyjnie "inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze", których dostosowanie do polskiego Kodeksu karnego nie było do końca możliwe).

Ustawa polska przewiduje szerszy zakres odpowiedzialności za zbrodnie, o których mowa w Statucie i stanowi, że dla przypisania popełnienia zbrodni należy zawsze wykazać umyślność po stronie sprawcy przy czym może to być umyślność z zamiarem bezpośrednim lub umyślność z zamiarem ewentualnym (wskazuje się na brak jednolitości jeśli chodzi o postacie umyślności z którymi wiąże się odpowiedzialność karną przewidzianą przez Statut).

Ustawa zmieniająca uzupełnia Kodeks karny o przepis art. 118a, który odzwierciedla art. 7 Statutu. Reguluje on przestępstwa przeciwko ludzkości.

Są to czyny zabronione polegające na udziale w masowym zamachu lub w szeregu działań (ataków, zamachów) mających służyć wykonaniu lub wsparciu polityki państwa lub organizacji, polegających na:

- 1) zabójstwie, spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka albo stwarzaniu dla osób należących do grupy ludności warunków życia grożących ich biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, które są obliczone na ich wyniszczenie
 - te stanowią zbrodnię zagrożoną karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karą 25 lat pozbawienia wolności albo karą dożywotniego pozbawienia wolności.
- 2) spowodowaniu oddania osoby w stan niewolnictwa lub utrzymania jej w tym stanie, pozbawieniu osoby wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udrczeniem, stosowaniu tortur lub poddawaniu osoby okrutnemu lub niehumanitarnemu traktowaniu, dopuszczeniu się zgwałcenia albo stosowaniu przemocy, groźby bezprawnej lub podstępnie w inny sposób naruszając wolność seksualną osoby, spowodowaniu zajścia przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonaniu innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego lub w tym samym zamiarze dokonaniu przymusowej sterylizacji, pozbawieniu osoby wolności i odmawianiu udzielenia informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu lub przekazywaniu nieprawdziwych informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia takiej osoby ochrony prawnej przez dłuższy okres,
 - te stanowią zbrodnię zagrożoną karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karą 25 lat pozbawienia wolności.
- 3) naruszeniu prawa międzynarodowego i zmuszeniu osób do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania, dopuszczeniu się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa

międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych,

- te stanowią zbrodnię zagrożoną karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Zbrodnie wojenne stypizowane w art. 8 Statutu zostały ujęte w nowym brzmieniu art. 124 i 125 Kodeksu karnego. Na uwagę zasługuje w szczególności zakaz wcielania lub werbowania dzieci do sił zbrojnych. Zakaz określony w Statucie dotyczy dzieci poniżej 15 roku życia, tymczasem przyjęte przez ustawę polską rozwiązanie przewiduje ochronę dzieci do lat 18.

Nowy art. 126a Kodeksu karnego penalizuje publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa lub publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa wymienionego enumeratywnie w treści dodawanego przepisu.

Art. 126b Kodeksu karnego przewiduje odpowiedzialność karną osoby na której ciąży obowiązek należytej kontroli, która umyślnie (lub nieumyślnie) dopuszcza do popełnienia wymienionej w przepisie zbrodni przez osobę pozostającą pod jej faktyczną władzą lub kontrolą. Ten przepis wywodzi się z art. 28 Statutu.

Ustawa przewiduje poszerzenie katalogu przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości o czyny popełnione przeciwko postępowaniu przed Trybunałem – traktują o tym zmiany do art. 232, art. 240 oraz 247 Kodeksu karnego.

Przedłożona Senatowi ustawa wprowadza do części ogólnej Kodeksu karnego w rozdziale XIV "Objaśnienie wyrażeń ustawowych " dwa nowe przepisy, w których zawarte są definicje "handlu ludźmi" i "niewolnictwa".

Definicja "handlu ludźmi" została sporządzona w oparciu o definicje przyjęte w trzech ważnych aktach prawa międzynarodowego, którymi związana jest Polska, mowa o:

- Protokole o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, zwanym protokołem z Palermo – ratyfikowanym przez Polskę w dniu 18 sierpnia 2003 r.,
- Decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej 2002/629/WSiSW z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi,
- Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzonej w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. zwanej "Konwencją Warszawską".

Przyjęta w Kodeksie karnym definicja stanowi, że za handel ludźmi uznaje się:
działanie polegające na:

werbowaniu, transporcie, dostarczaniu, przekazywaniu, przechowywaniu lub przyjmowaniu osoby,

które jest dokonywane z zastosowaniem:

przemocy, groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstępu, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą

w celu

wykorzystania tej osoby, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytutce, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy.

Jednocześnie w definicji zawarto zastrzeżenie, że gdy wyżej opisane zachowania dotyczą małoletniego, stanowią "handel ludźmi" nawet gdy nie zastosowano wyżej opisanych metod lub środków (tj. przemocy, groźby karalnej itd.).

Jednocześnie przestępstwo handlu ludźmi zostało przeniesione z dotychczasowego art. 253 § 1, rozdział XXXII "Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu" do art. 189a rozdział XXIII "Przestępstwa przeciwko wolności", natomiast dotychczasowy art. 253 § 2, który dotyczy organizowania nielegalnych adopcji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej został oznaczony jako art. 211a i umieszczony w rozdziale XXVI "Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece".

Ponieważ Rzeczpospolita Polska ratyfikowała Konwencję w sprawie niewolnictwa (Dz. U. z 1930 r. Nr 6, poz. 48) podpisaną w dniu 25 września 1926 r. w Genewie, która w art. 1 ustala definicję niewolnictwa i handlu niewolnikami, definicja niewolnictwa w Kodeksie karnym odzwierciedla definicję konwencyjną, określając, że niewolnictwo jest stanem zależności, w którym człowiek traktowany jest jak przedmiot własności. Pojęcie handlu niewolnikami obejmuje wszelkie pojmanie, nabycie lub odstąpienie danej osoby celem uczynienia z niej niewolnika; wszelkie nabycie niewolnika dla sprzedaży lub zamiany,

jakikolwiek akt odstąpienia drogą sprzedaży lub zamiany niewolnika nabytego dla celów sprzedaży lub wymiany, jak i w ogóle wszelki rodzaj handlu lub przewozu niewolników.

Zmiany ustawy o Policji oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego są konsekwencją zmian dokonanych w Kodeksie karnym.

II. Przebieg prac legislacyjnych

Przedłożona Senatowi ustawa została uchwalona przez Sejm w efekcie rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk nr 2387).

I czytanie projektu miało miejsce w dniu 22 października 2009 r. na 52. posiedzeniu Sejmu.

Projekt stał się przedmiotem prac sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach. Projekt został skierowany do podkomisji stałej, która przyjęła swoje stanowisko po odbyciu czterech posiedzeń w dniu 18 lutego 2010 r.

Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach, w dniu 3 marca 2010 r. przedstawiła swoje sprawozdanie.

Zawierało ono kilka zmian w stosunku do brzmienia przedłożonego projektu, które polegały na:

- 1) uzupełnienie definicji "handlu ludźmi" o działania polegające na "dostarczaniu" osób,
- 2) zastąpienie w definicji "handlu ludźmi" wyrażenia "w celu wyzyskania" wyrażeniem "w celu wykorzystania";
- 3) dodaniu zmiany art. 117 § 3 Kodeksu karnego, która wprowadza penalizację czynu polegającego na publicznym pochwalaniu wszczęcia lub prowadzenia wojny napastniczej oraz dodanie zmiany dotyczącej usunięcia § 2 w art. 119;
- 4) zastąpieniu w nowym art. 118a wyrażenia "systematyczny zamach" wyrażeniem "jeden z powtarzających się zamachów";
- 5) zmianie treści przepisów zawartych w art. 118a § 2 pkt 4 i 5;
- 6) przeniesieniu przepisu art. 253 § 2 (art. 189a § 3 projektu), który dotyczy organizowania nielegalnych adopcji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, do rozdziału XXVI "Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece" i oznaczenie go jako art. 211a.

Na etapie II czytania, które miało miejsce na 64. posiedzeniu Sejmu, w dniu 7 kwietnia 2010 r. nie zgłoszono poprawek.

Sejm przystąpił niezwłocznie do III czytania. Ustawa została uchwalona na tym samym, 64. posiedzeniu Sejmu, w dniu 9 kwietnia 2010 r.

III. Uwaga szczegółowa

Inkorporując do Kodeksu karnego czyny zabronione zawarte w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego ustawodawca opierał się na brzmieniu obowiązujących w Polsce przepisów karnych materialnych oraz na wzbogacającym je dorobku orzecznictwa. Biorąc pod uwagę oba z tych elementów należy rozważyć zasadność jednego z rozwiązań przyjętych w uchwalonej ustawie.

W art. 118a § 1 pkt 2 ustawa stanowi, że zbrodnią jest czyn polegający na spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu człowieka przez osobę biorącą udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów mających służyć wykonaniu lub wsparciu polityki państwa lub organizacji.

W art. 118a w § 2 również jako zbrodnie określa się inne czyny w tym wskazane w pkt 5 "dokonanie przymusowej sterylizacji".

Zbrodnie zawarte w § 1 i 2 różni zdecydowanie sankcja karna. W § 1 jest to kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 12 lat, kara 25 lat pozbawienia wolności albo kara dożywotniego pozbawienia wolności w § 2 jest to kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo kara 25 lat pozbawienia wolności.

Problem powstaje w momencie dokonania analizy wyrażenia "ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka". W art. 156 § 1 Kodeks karny stanowi, że jest to przede wszystkim pozbawienie człowieka wzroku, słuchu, mowy i zdolności płodzenia.

Sterylizacja, o której mowa w art. 118a § 2 pkt 5 jest pozbawieniem człowieka zdolności płodzenia, wypełnia już zatem znamiona przestępstwa określonego w art. 118a § 1 pkt 2.

Wątpliwości legislatora budzi również użycie odmiennych wyrażeń "sterylizacja" i "pozbawienie zdolności płodzenia", podczas gdy zgodnie z § 10 Zasad techniki prawodawczej do oznaczenia jednakowych pojęć używać należy jednakowych określeń.

Propozycja poprawki:

- w art. 1 w pkt 4, w art. 118a w § 2 pkt 5 skreśla się wyrazy "lub w tym samym zamiarze dokonuje przymusowej sterylizacji".

Beata Mandylis

Główny legislator